

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

СКОК СЕРГІЙ ГЕОРГІЙОВИЧ

УДК 343.341.1

**ПРОБЛЕМИ МНОЖИННОСТІ ЗЛОЧИНІВ ПРИ КВАЛІФІКАЦІЇ
УМИСНИХ ВБИВСТВ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Дніпро – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Приватній установі «Науково-дослідний інститут публічного права».

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, доцент

Шаблистий Володимир Вікторович,

Дніпропетровський державний

університет внутрішніх справ,

професор кафедри кримінального права

та кримінології.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, доцент

Юзікова Наталія Семенівна,

Дніпровський національний університет

імені Олеса Гончара,

професор кафедри адміністративного і

кримінального права юридичного факультету;

кандидат юридичних наук, доцент

Кондратов Дмитро Юрійович,

Харківський національний

університет внутрішніх справ,

доцент кафедри кримінального

права і кримінології факультету № 1.

Захист відбудеться 30 липня 2020 року о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.727.04 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ за адресою: 49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ за адресою: 49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26.

Автореферат розіслано 25 червня 2020 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**



В. Ф. Примаченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Одним із найскладніших і найбільш дискусійних у вітчизняному кримінальному праві був і залишається інститут множинності злочинів. До причин цього можна віднести те, що у чинному КК України відсутнє законодавче визначення такого інституту кримінального права. Дане поняття розроблялося і продовжує розроблятися лише кримінально-правовою наукою. Також, досить суперечливими у цьому аспекті є низка інших питань, а саме щодо розмежування ускладнених одиничних злочинів і множинності, виділення форм множинності, кваліфікації дій особи з урахуванням видів множинності тощо. Як відомо, правила кваліфікації злочинних діянь на нормативному рівні не передбачені, що, у свою чергу, ускладнює процес правозастосування. Тоді як судові тлумачення, що містяться у Постановках Пленуму Верховного Суду України не завжди повністю охоплюють всі спірні питання, а у деяких випадках взагалі втратили актуальність, у зв'язку зі змінами в кримінальному законодавстві.

Повною мірою вищесказане стосується і питань множинності злочинів при кваліфікації умисних вбивств, відповідальність за які передбачено у ст.115 КК України. Між тим, слід враховувати, що такі умисні вбивства є особливо тяжкими злочинами, за вчинення яких, у поєднанні з іншими злочинами, можливо призначити найсуворіші покарання – позбавлення волі до п'ятнадцяти років або довічне позбавлення волі. А тому правильна кваліфікація вчинених діянь може суттєво вплинути на призначення його виду та розміру. Отже, для з'ясування вищевказаних питань доцільно звернутись до поглядів тих вчених, які займались пошуком відповідей на них у свої наукових працях.

Загалом вагомий внесок у становлення та розвиток теоретичних положень щодо множинності злочинів та кваліфікації умисних вбивств здійснили такі, зокрема, вчені, як: М.І. Бажанов, Л.Д. Гаухман, В.К. Грищук, О.О. Дудоров, І.О. Зінченко, Ю.О. Красіков, Г.Г. Криволапов, В.П. Малков, Д.М. Молчанов, Н.Д. Дурманов, М.Й. Коржанський, В.М. Гудрявцев, О.К. Марін, М.І. Мельник, В.О. Навроцький, А.С. Нікіфоров, Р.Б. Петухов, А.А. Піонтковський, Ф.Р. Рагімов, Т.І. Созанський, А.А. Стрижевська, Н.А. Стручков, В.І. Тютюгін, О.В. Ус, Н.І. Устрицька, П.Л. Фріс, М.І. Хавронюк, В.В. Шаблистий та інші.

Беззаперечно, що наукові здобутки вищевказаних вчених становлять велику цінність для науки кримінального права, а також є корисними для практичного застосування, однак вони не містять достатньої інформації, здатної допомогти розв'язати всі проблеми кваліфікації умисних вбивств при множинності злочинів. Так, погляди вчених, що існують з цього приводу, є, у деяких випадках, дискусійними або взагалі такими, що суперечать один одному. Слід відзначити, що на монографічному рівні ця проблематика у повному обсязі не досліджувалась, а лише піднімалися окремі питання у

наукових статтях, внаслідок чого вона залишається тільки частково висвітленою в роботах, присвячених дослідженню загальних положень множинності чи кримінально-правової кваліфікації, зокрема кваліфікації злочинів проти життя та здоров'я особи.

Таким чином, на сьогодні залишились без однозначного розв'язання деякі питання, що стосуються множинності злочинів при вчиненні умисних вбивств, а саме: особливості кваліфікації повторності та рецидиву умисного вбивства, правила кваліфікації умисного вбивства вчиненого у сукупності з іншими злочинами, дослідження кваліфікації умисних вбивств при конкуренції кримінально-правових норм, а також встановлення та розв'язання проблем призначення покарання при множинності умисних вбивств.

Перелік вищенаведених питань, що вимагають вирішення, слугує підтвердженням того, що окреслена тематика є актуальною і потребує розв'язання на рівні окремого дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана відповідно до: Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 року, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України № 942 від 07.09.2011 р.; Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 р., схваленого розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.11.2015 р. № 1393-р; Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр., затвердженої Указом Президента України від 20.05.2015 р. №276/2015; Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженої Указом Президента України від 12.01.2015 р. №5/2015; основних напрямів наукових досліджень Науково-дослідного інституту публічного права на 2015–2020 рр., а також Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 р., схвалених постановою Загальних зборів Національної академії правових наук України від 03.03.2016 р.

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є формулювання науково обґрунтованих положень та висновків щодо множинності злочинів при кваліфікації умисних вбивств, а також розробка відповідних пропозицій щодо вдосконалення кримінального законодавства України.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких *задач як:*

- вивчення розвитку норм про кримінальну відповідальність за множинність умисних вбивств у вітчизняному законодавстві;
- аналіз відповідальності за множинність умисних вбивств у законодавстві окремих зарубіжних країн;
- дослідження системи норм про умисне вбивство у Кримінальному кодексі України;
- розгляд кваліфікації повторності та рецидиву умисного вбивства;

- розгляд кваліфікації умисного вбивства вчиненого у сукупності з іншими злочинами;
- дослідження кваліфікації умисних вбивств при конкуренції кримінально-правових норм;
- встановлення проблем призначення покарання при множинності умисних вбивств
- формулювання пропозицій щодо вдосконалення чинного кримінального законодавства України.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, які складаються у зв'язку з кримінально-правовою охороною життя та здоров'я особи.

Предметом дослідження виступають проблеми множинності злочинів при кваліфікації умисних вбивств.

Методи дослідження. У дисертації використано такі методи дослідження: *діалектичний метод* – надав можливість простежити взаємозв'язок умисного вбивства у множинності з іншими злочинами (у всьому дослідженні); *метод історико-правового аналізу* – при вивченні розвитку норм про кримінальну відповідальність за множинність умисних вбивств у вітчизняному законодавстві (підрозділ 1.1); *порівняльно-правовий метод* сприяв узагальненню позитивного зарубіжного досвіду встановлення відповідальності за множинність умисних вбивств (підрозділ 1.2); *юридично-технічний метод* – надав можливість визначити характерні ознаки умисних вбивств, вчинених у множинності злочинів (розділ 2); *метод системного аналізу* використано при встановленні особливостей кваліфікації умисних вбивств при їх множинності (розділ 2, підрозділ 3.1); *метод правового моделювання* – при формулюванні пропозицій щодо вдосконалення кримінального законодавства України у частині кваліфікації множинності умисних вбивств (розділ 2); *метод узагальнення* – при опрацюванні результатів аналізу емпіричної бази та точок зору учених (у всьому дослідженні).

Емпіричну базу дослідження становлять: 1) матеріали 117 кримінальних проваджень/кримінальних справ щодо кваліфікації множинності умисних вбивств; 2) статистичні дані Генеральної прокуратури України щодо кількості зареєстрованих протягом 2015-2019 рр. умисних вбивств.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним з перших в науці кримінального права України комплексних монографічних досліджень, у якому розглянуто проблемам множинності злочинів при кваліфікації умисних вбивств. В результаті проведеної роботи сформульовано висновки та положення, що виносяться на захист:

вперше:

- запропоновано передбачити кримінальну відповідальність за умисне вбивство з корисливих мотивів поєднане із розбоєм, вимаганням, незаконним заволодінням транспортним засобом, бандитизмом;

- запропоновано передбачити кримінальну відповідальність за умисне вбивство, вчинене групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою, злочинною організацією.

удосконалено:

- правила кваліфікації умисного вбивства, передбаченого п. 13 ч. 2 ст. 115 КК України, як повторного:

а) повторність умисного вбивства, яке не пов'язаної із засудженням суб'єкта за раніше вчинений злочин потребує окремої кваліфікації першого умисного вбивства за тією статтею КК України, якою воно передбачене та кваліфікації наступного умисного вбивства вже як повторного, передбаченого п. 13 ч. 2 ст. 115 КК України;

б) повторність умисного вбивства, яке пов'язане із засудженням суб'єкта за раніше вчинений злочин, потребує кваліфікації лише як повторного умисного вбивства, передбаченого п. 13 ч. 2 ст. 115 КК України. ;

- положення науки кримінального права щодо доцільності проведення систематичних пошуків удосконалення кримінально-правової охорони життя людини;

- твердження про те, що найбільш вживаними у теорії кримінального права та у практичній діяльності судових та правоохоронних органів є тільки два види сукупності, а саме реальна та ідеальна;

дістали подальшого розвитку:

- позиція, що для виокремлення умисного вбивства у КК України та його видів, доцільно виходити із визначення основного безпосереднього об'єкту на який посягає цей злочин, а саме життя особи.

- положення щодо відсутності в умисному вбивстві, передбаченому п. 13 ч. 2 ст. 115 КК України пенітенціарного рецидиву;

- твердження, що умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони, коли особа одночасно перебувала у стані сильного душевного хвилювання необхідно кваліфікувати виключно за ст. 118 КК України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані висновки і пропозиції можуть бути використані у:

- *правотворчості* – як основа для розробки законопроектів щодо покращення стану кримінально-правової охорони життя людини та кваліфікації множинності злочинів;

- *правозастосовній діяльності* – для удосконалення практики застосування кримінально-правових норм про множинність умисних вбивств судовими та правоохоронними органами;

- *науковій роботі* – при подальшому дослідженні проблеми законодавчого забезпечення охорони життя та здоров'я людини;

- *навчальному процесі* – як допоміжний матеріал в освітньому процесі при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальне право» та «Кваліфікація

злочинів».

Апробація матеріалів дисертації. Положення дисертації, що складають наукову новизну та висновки практичного характеру, апробовано під час виступу на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми кримінального права, кримінології та кримінально-виконавчого права» (25 травня 2018 р., м. Дніпро) та Міжнародній науково-практичній конференції «Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє» (1-2 листопада 2019 р., м. Харків).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 7 праць, 4 – статті у виданнях включених до переліку наукових фахових видань України, 1 – у періодичному науковому виданні іноземної держави за профілем дисертації (Киргизька Республіка), 2 – тези наукових доповідей.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що включають сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 199 сторінок, з яких: основний текст – 171 сторінка, додатки – 1 сторінка, список використаних джерел (170 найменувань) – 18 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, визначаються його об'єкт, предмет, мета і завдання, вказується на зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами, формулюються положення, які становлять наукову новизну дисертаційної роботи і виносяться на захист, наводяться дані про апробацію цих положень та публікації дисертанта.

Розділ 1 «Розвиток вітчизняного кримінального законодавства щодо множинності умисних вбивств та регулювання відповідальності за них в окремих зарубіжних країнах» містить два підрозділи.

У *підрозділі 1.1 «Розвиток норм про кримінальну відповідальність за множинність умисних вбивств у вітчизняному законодавстві»* розглядаються питання множинності вбивства в їх історичному аспекті. Досліджено норми звичаєвого давньоруського права в результаті чого зроблено висновок, що договори Олега (911 р.) та Ігоря (945 р.) з греками, Устав Ярослава Мудрого не маючи загальної кримінально-правової спрямованості все ж передбачали положення про посягання на життя.

Встановлено, що на землях України, які відійшли до Польщі після татаро-монгольської навали діяли Статути: 1347 р., 1420-1423 р.р., 1505р., Збірник законів Польських, який активно вдосконалювався до 1782 р. і завершився прийняттям єдиного збірника законів, було сформовані такі інститути кримінального права як: повторність, сукупність злочинів. Наприклад, умисне вбивство поєднане із викрадення майна вже тягло за собою більш суворе

покарання.

Вивчено у даному підрозділі і стан розвитку кримінального законодавства у частині множинності умисних вбивства і на інших територіях України в різні історичні періоди. Зокрема, наявність в КК України 2001 року норм про вбивство, пов'язане з іншими злочинами, обумовлено історією розвитку вітчизняного кримінального законодавства, яка передбачала посилене покарання за вчинення умисного вбивства. Однією з основних особливостей розвитку даного інституту кримінального права є поступова систематизація та впорядкування складів злочинів, вчинення яких поряд з вбивством тягне застосування відповідних заходів кримінально-правової репресії.

У підрозділі 1.2 *«Відповідальність за множинність умисних вбивств у законодавстві окремих зарубіжних країн»* здійснено аналіз зарубіжного законодавства, що стосується питань множинності злочинів при кваліфікації умисних вбивств.

При розгляді особливостей законодавчої регламентації множинності умисних вбивств таких країн як: Російська Федерація, Республіка Білорусь, Республіка Вірменія, Республіка Молдова, Республіка Казахстан, Киргизька Республіка, Азербайджанська Республіка, Республіка Таджикистан, Латвійська Республіка, Республіка Польща, Республіка Болгарія, Франція, Данія для повноти дослідження окремо вивчено інститут множинності злочинів, а вже потім, також окремо, питанням множинності умисних вбивств.

Встановлено, що питання множинності злочинів загалом, та множинності вбивств зокрема, найбільш чітко і повно регламентується в кримінальному законодавстві держав, які колись входили до Радянського Союзу та законодавстві країн сходу Європейського Союзу. У цих країнах найчастіше підвищена кримінальна відповідальність встановлюється за вчинення умисного вбивства у поєднанні із статевими злочинами, злочинами проти громадської безпеки та злочинами проти власності. Однак в деяких державах об'єктами таких посягань є інші суспільні відносини.

Розділ 2 «Кваліфікація умисних вбивств при їх множинності» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Система норм про умисне вбивство у Кримінальному кодексі України»* у першу чергу розглядається питання, що розуміти саме під умисним вбивством з позиції кваліфікації його множинності та плюралізму наукових поглядів щодо видів умисних вбивств в кримінальному законодавстві України.

Підтримується позиція ряду вчених щодо неможливості нормативного співіснування чинного законодавчого поняття вбивства та чинної редакції ст. 119 КК України, а також необхідності подальшої зміни назви та змісту останньої на *«Заподіяння смерті через необережність»*.

Робиться висновок, що для виокремлення умисного вбивства у КК України та його видів, доцільно виходити із визначення основного безпосереднього об'єкту на який посягає цей злочин. Дисертант притримується позиції, що до умисних вбивств слід відносити лише ті склади умисних злочинів, у яких життя особи виступає виключно безпосереднім основним об'єктом. В усіх інших випадках слід вести мову про інші класифікації, системи чи різного роду юридичні конфігурації в основу яких покладені інші критерії утворення.

Також слід відзначити, що сьогодні нагально постає потреба максимального спрощення розуміння співвідношення, а головне застосування при кримінально-правовій кваліфікації, великої кількості норм, які встановлюють кримінальну відповідальність за заподіяння смерті людини.

У підрозділі 2.2 «Кваліфікація повторності та рецидиву умисного вбивства» розглянуто форми множинності злочинів (повторність, рецидив, сукупність) по відношенню до кваліфікації умисних вбивств.

Відзначається, що вчинення двох і більше умисних вбивств треба відрізнити від умисного вбивства двох і більше осіб: у першому випадку має місце множинність злочинів, а в другому – одиничний злочин. І кваліфікація цих злочинів здійснюється за різними пунктами ч. 2 ст. 115 КК України, хоча їх об'єктивна сторона при різночасності умисних вбивств взагалі співпадає в обох випадках.

Встановлено, що умисне вбивство, передбачене п. 13 ч. 2 ст. 115 КК України є повторністю, яка виступає ознакою відповідного складу злочину і є так званою повторністю у власному розумінні цього слова. Крім, того повторністю однорідних злочинів.

Пропонується, що умисне вбивство, передбачене п. 13 ч. 2 ст. 115 КК України повинно кваліфікуватися так:

1) повторність умисного вбивства, яке не пов'язаної із засудженням суб'єкта за раніше вчинений злочин потребує окремої кваліфікації першого умисного вбивства за тією статтею КК України, якою воно передбачене та кваліфікації наступного умисного вбивства вже як повторного, передбаченого п. 13 ч. 2 ст. 115 КК України.

2) повторність умисного вбивства, яке пов'язане із засудженням суб'єкта за раніше вчинений злочин, потребує кваліфікації лише як повторного умисного вбивства, передбаченого п. 13 ч. 2 ст. 115 КК України.

Зроблено висновок, що кваліфікація рецидиву умисного вбивства простіша, ніж інших видів множинності цього злочину, адже тут необхідно дати кримінально-правову оцінку лише другому (рецидивному) злочину. Перший злочин, за який особа має судимість, вже отримав свою оцінку у вирокі суду.

У підрозділі 2.3 «Кваліфікація умисного вбивства вчиненого у сукупності з іншими злочинами» досліджено проблеми кваліфікації умисного вбивства у випадках ідеальної, реальної та реально-ідеальної сукупності злочинів.

Відзначається, що у практичній діяльності судових та правоохоронних органів спостерігається застосування переважно двох видів сукупності, а саме реальної та ідеальної, оскільки це значно спрощує розуміння сукупності загалом та підвищує якість застосування відповідних кримінально-правових норм.

Робиться висновок, що ідеальна сукупність злочинів має місце тоді, коли одним діянням (дією або бездіяльністю) особа (суб'єкт злочинів) вчиняє два або більше злочини. Отже, ідеальну сукупність злочинів «утворює» одне діяння однієї і тієї самої особи (суб'єкта злочину), яке з позиції кількох норм Особливої частини КК України містить ознаки двох або більше самостійних складів злочинів, що передбачені різними статтями або різними частинами однієї статті Особливої частини КК України. За традиційним підходом, реальна сукупність злочинів, будучи іншим видом їх сукупності, має місце тоді, коли суб'єкт злочинів різними самостійними діяннями (дією або бездіяльністю) у різний час вчиняє два або більше злочини, причому кожне діяння є елементом окремого злочину.

Встановлено, що при кваліфікації умисного вбивства у сукупності з іншими умисними вбивствами можлива їх реальна сукупність із іншими злочинами, а ідеальна сукупність можлива тільки у деяких.

Розділ 3 «Спеціальні питання умисних вбивств при їх множинності» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Кваліфікація умисних вбивств при конкуренції кримінально-правових норм» досліджено проблеми співвідношення між сукупністю злочинів та конкуренцією кримінально-правових норм при кваліфікації умисних вбивств.

Кваліфікація умисного вбивства як одиничного злочину найчастіше ускладнюється тим, що один і той же злочин в багатьох випадках підпадає під ознаки декількох норм одночасно або декількох частин однієї і тієї ж норми, що утворює конкуренцію кримінально-правових норм.

Підтримано позицію, що найбільші проблеми в судовій практиці викликає кваліфікація умисних вбивств при обтяжуючих обставинах, коли злочин вчиняється за декількома мотивами одночасно. Таким чином, в окремих випадках вчинене може підпадати під ознаки від двох до шести, а то й більше пунктів ч. 2 ст. 115 КК і не тільки в зв'язку з мотивом, але й цілком вчиненого вбивства і навіть засобом зазіхання.

У результаті проведення відповідного аналізу підтверджено, що у теорії кримінального права та судовій практиці неоднозначно вирішується питання кваліфікації умисних вбивств, що вчинені одночасно у стані сильного

душевного хвилювання та при перевищенні меж необхідної оборони або заходів, необхідних для затримання особи, яка вчинила злочин.

Зокрема, в одних випадках вчинення умисного вбивства при перевищенні меж необхідної оборони або заходів, необхідних для затримання злочинця, коли особа одночасно перебувала у стані сильного душевного хвилювання суди кваліфікують діяння як умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або заходів, необхідних для затримання особи, яка вчинила злочин за ст. 118 КК України. В інших випадках, за наявності таких самих ознак, вчинене кваліфікують як умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання.

Робиться висновок, що умисне вбивство не повинно розцінюватися як вчинене при кваліфікуючих ознаках, передбачених ч. 2 ст. 115 КК України, якщо воно вчинене у стані сильного душевного хвилювання або при перевищенні меж необхідної оборони або заходів, необхідних для затримання особи, яка вчинила злочин. Але за обставин, з якими зазвичай пов'язане уявлення, наприклад, про особливу жорстокість, сумнівно чи можлива кваліфікація вбивства, як вчиненого за ст. 118 КК України. Кваліфікація діяння в такому випадку, повинна бути або за п. 4 ч. 2 ст. 115 КК України, як вбивства вчинене з особливою жорстокістю, або за ст. 116 КК України, як вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання залежно від ступеня усвідомлення скоєного винним.

У підрозділі 3.2 «Проблеми призначення покарання при множинності умисних вбивств» розглянуто проблеми, що стосуються призначенні покарання за умисні вбивства, а саме: щодо співрозмірності мінімальної межі основного та кваліфікованого видів злочину; щодо співрозмірності максимальної межі основного та кваліфікованого видів злочину; щодо правил призначення покарання за умисні вбивства, що поєднані із вчиненням інших злочинів.

Робиться висновок, що у деяких випадках, тим більше при вчиненні умисного вбивства у поєднанні з іншим злочинним діянням, остаточного терміну покарання у виді позбавлення волі строком на п'ятнадцять років замало, однак і призначення довічного позбавлення волі буде занадто суворим заходом примусового впливу за винну особу. Тому доцільно підвищити максимальну санкцію ч.2 ст.115 КК України. Таке підвищення доцільно здійснити до межі у двадцять п'ять років. Саме такий розмір найкраще сприятиме виправленню засуджених та чинитиме запобіжний вплив як на них, так і на інших осіб і, при цьому, не викликатиме у засуджених почуття несправедливості. А довічне позбавлення волі призначати лише за найтяжчі випадки умисних вбивств. Нижню межу санкції за вчинення діянь, передбачених у ч.2 ст.115 КК України пропонується підвищити до рівня тринадцяти років.

Наголошується на необхідності внесення змін до ст.70 КК України, щодо можливості призначення максимально можливого розміру покарання за сукупністю злочинів, якщо хоча б один із них є особливо тяжким. Тобто доцільно застосувати таке саме правило складання покарань, як і щодо складання покарань за сукупністю вироків, відповідно до ч.2 ст.71 КК України, підвищивши максимальний розмір складених вироків, у разі вчинення множинності діянь, пов'язаних із умисним заподіянням смерті іншій людині, до двадцяти п'яти років позбавлення волі.

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено наукове завдання, що полягає у вдосконаленні теоретичних положень кримінального права, в частині кваліфікації умисних вбивств при їх множинності, та напрацюванні відповідних положень щодо удосконалення кримінального законодавства у цьому напрямку, зокрема:

1. В історичному вимірі інститут множинності злочинів та встановлення кримінальної відповідальності за множинність умисних вбивств при загальній тенденції до удосконалення, у вітчизняному кримінальному законодавстві формувався протягом п'яти етапів (X-IX ст.ст, 1922 р., 1927 р., 1960 р., 2001 р.). Поняття множинності злочинів не є новим для науки кримінального права. Воно зародилось ще у XVII столітті, отримало визначення у кінці XIX та удосконалилось у середині XX століття. Упродовж розвитку множинність злочинів досліджувалась у двох напрямках: 1) у межах вчення про призначення покарання; 2) у межах вчення про злочин.

2. Кримінальне законодавство проаналізованих пострадянських держав питанням множинності злочинів та множинності умисних вбивств приділяє значно більше уваги у порівнянні з іншими досліджуваними кодексами зарубіжних країн. Найбільш повно і досконало сформовано інститут множинності злочинів у КК Республіки Білорусь, оскільки у ньому передбачено в однойменному розділі, в окремих нормах три форми множинності: повторність, сукупність та рецидив, в останній зокрема виокремлюється небезпечний та особливо небезпечний рецидив, що доцільно на наш погляд врахувати і українському законодавцю. Що стосується множинності умисних вбивств, то тут КК Республіки Білорусь, також досить ґрунтовно регламентує на рівні окремих кваліфікуючих ознак питання умисного вбивства двох і більше осіб, умисного вбивства вчиненого особою, яка раніше вчинила умисне вбивство, а також умисних вбивств пов'язаних з іншими злочинами.

По суті КК Республіки Білорусь є найближчим до КК України у частині розглядуваних питань на законодавчому рівні. Сюди певною мірою можна віднести і КК Республіки Вірменія

3. Досить ефективним, проте дещо звуженим вбачається кримінальне

законодавство Республіки Молдова, оскільки в інституті множинності злочинів воно більше наближене до російського яке не передбачає такої форми як повторність злочинів, проте на відміну від КК РФ КК Республіки Молдова передбачає таку кваліфікуючу ознаку умисного вбивства, як вчинення його особою, яка раніше вчинила умисне вбивство. Кримінальне законодавство Республіки Казахстан, Киргизької Республіки, Азербайджанської Республіки, Республіки Таджикистан має частковий збіг ознак у частині множинності умисних вбивств із кримінальним законодавством України, Республіки Білорусь, Республіки Вірменія, Республіки Молдова та Російської Федерації та регламентує це питання досить обмежено, очевидно більше покладаючись на теорію кримінального права.

4. Унормування положень про множинність злочинів та множинність умисних вбивств у КК Латвійської Республіки та Республіки Польщі знаходить досить абстрактне закріплення та відмінність від українського, хоча в деяких позиціях воно містить детальне відображення. Особливої уваги для вивчення заслуговує КК Республіки Болгарія, який в окремому розділі «Множинність злочинів» містить порівняно велику кількість норм (ст.ст. 23-30) та встановлює у ньому і правила призначення покарання при вчиненні кількох злочинів. Проте у ньому взагалі не визначається що таке повторність та сукупність злочинів.

5. Найбільш складним у своєму системоутворенні та віддаленим у частині множинності злочинів та множинності умисних вбивств від КК України та кримінального законодавства інших вище наведених країн є КК Франції. Близьким у цьому до нього є також КК Данії. Проте, ці законодавчі акти досить ефективно працюють у своїх країнах по всіх напрямках застосування кримінального законодавства.

6. Для виокремлення умисного вбивства у КК України та його видів, доцільно виходити із визначення основного безпосереднього об'єкту на який посягає цей злочин, а саме життя особи. В усіх інших випадках слід вести мову про інші класифікації, системи чи різного роду юридичні конфігурації в основу яких покладені інші критерії утворення.

У чинному кримінальному законодавстві України відсутнє визначення множинності злочинів. Дане поняття розроблялося і розробляється наукою кримінального права. Але в кримінально-правовій доктрині поки що не вироблено єдиної характеристики множинності злочинів і найбільш поширеним є визначення множинності злочинів як вчинення особою кількох (двох або більше) одиничних злочинів, кожен з яких передбачений окремою кримінально-правовою нормою і зберігає своє кримінально-правове значення.

7. Множинність злочинів складається з ряду специфічних форм вчинення однією тією ж особою двох і більше злочинів. У теорії кримінального права питання про форми (види) множинності злочинів є одним з найбільш дискусійних. Наявні в літературі точки зору, з тієї чи іншої позиції визначаючи

основні форми множинності злочинів, поділяють її на такі види: повторність, рецидив, сукупність (реальна та ідеальна).

Одним із критеріїв класифікації сукупності може бути ступінь тяжкості вчинених злочинів. Наприклад, сукупність тяжких злочинів, сукупність тяжкого та особливо тяжкого злочину, сукупність особливо тяжких злочинів тощо. Поділ сукупності саме за таким критерієм має значення при призначенні покарання у порядку ст.70 КК України, оскільки у деяких випадках впливає на його розмір. Так, сукупність будь-якого злочинного діяння з умисним тяжким або особливо тяжким злочином дозволяє підвищити розмір призначеного покарання.

Вчинення двох і більше умисних вбивств треба відрізнити від умисного вбивства двох і більше осіб: у першому випадку має місце множинність злочинів, а в другому – одиничний злочин. І кваліфікація цих злочинів здійснюється за різними пунктами ч. 2 ст. 115 КК України, хоча їх об'єктивна сторона при різночасності умисних вбивств взагалі співпадає в обох випадках.

8. Умисне вбивство, передбачене п. 13 ч. 2 ст. 115 КК України, як повторність, кваліфікується за наступними правилами:

а) повторність умисного вбивства, яке не пов'язаної із засудженням суб'єкта за раніше вчинений злочин потребує окремої кваліфікації першого умисного вбивства за тією статтею КК України, якою воно передбачене та кваліфікації наступного умисного вбивства вже як повторного, передбаченого п. 13 ч. 2 ст. 115 КК України;

б) повторність умисного вбивства, яке пов'язане із засудженням суб'єкта за раніше вчинений злочин, потребує кваліфікації лише як повторного умисного вбивства, передбаченого п. 13 ч. 2 ст. 115 КК України.

9. У вітчизняному кримінальному законодавстві види рецидиву, так само як і повторності та сукупності злочинів, не виокремлено і не визначено. Проте, рецидив, хоча за різними критеріями і класифікується у доктрині кримінального права, таких систем поділу містить досить багато, на відміну від повторності та сукупності.

Загальний рецидив злочинів зазвичай на їх кваліфікацію не впливає і це у повній мірі стосується умисного вбивства, передбаченого п. 13 ч. 2 ст. 115 КК України. У цьому злочині рецидив, повинен розглядатися як спеціальний і кваліфікуватися за правилом, що знову вчинене умисне вбивство, якому передує вчинене винним умисне вбивство за яке він має наявну реальну судимість (без будь-яких законних варіантів її відсутності) підлягає кваліфікації лише за п. 13 ч. 2 ст. 115 КК України.

10. Найбільш вживаними у теорії кримінального права та у практичній діяльності судових та правоохоронних органів є тільки два види сукупності, а саме реальна та ідеальна, оскільки такий поділ значно спрощує розуміння сукупності загалом та підвищує якість застосування відповідних кримінально-

правових норм.

При відмежуванні ідеальної сукупності від конкуренції «частини» і «цілого» визначальною ознакою є повнота опису в диспозиції конкретної статті вчиненого діяння. Ця ознака подібна до тієї, що розмежовує складений злочин і ідеальну сукупність. Таким чином, видається, що при розмежуванні ідеальної сукупності злочинів і складеного злочину застосовується правило конкуренції «частини» і «цілого», а саме, якщо загальне правило діє, то вчинене утворює складений злочин, у разі неможливості застосування цього правила діяння кваліфікується як ідеальна сукупність злочинів.

11. Конкуренція кримінально-правових норм є нормальною ознакою кодифікованого законодавства і свідчить про урахування законодавцем типових, але значною мірою, специфічних ознак злочинних проявів і засвідчує виділення конкретизованих норм з більш загальних норм, якими встановлена відповідальність за злочин, виписаний законодавцем в загальному (типовому) вигляді.

Наявність в КК України двох або більше норм, спрямованих на захист одних і тих же об'єктів є їх конкуренцією. Якщо злочин передбачено загальною і спеціальною нормами, сукупність злочинів відсутня і кримінальна відповідальність настає за спеціальною нормою. Прикладом спеціальної норми щодо ст. 115 КК України (умисне вбивство), як загальної норми, може бути ст. 379 КК України (посягання на життя судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя).

12. Наявність двох або більше кваліфікуючих ознак у вчиненому умисному вбивстві має бути відображено в обвинуваченні і вирoku суду. Не дивлячись на відсутність сукупності злочинів, у вчиненому діянні, наявність декількох кваліфікуючих ознак все ж має враховуватися при визначенні тяжкості вчиненого і призначення покарання. У кожному конкретному діянні необхідно виявляти мотиви та цілі вчинення злочину, щоб виключити норми, які конкурують.

13. При кваліфікації умисного вбивства з корисливих мотивів постійно виникають дискусії та складнощі щодо застосування відповідних кримінально-правових норм у контексті того чи можна так кваліфікувати, і чи за тими частинами КК України, якщо мова йде про поєднання цього виду умисного вбивства із розбоєм, вимаганням, бандитизмом, незаконним заволодінням транспортним засобом. Також законодавство та судова практика для позначення двох форм співучасті (групи осіб та організованої групи) у п. 12 ч. 2 ст. 115 КК України використовує назву лише першої із них, а такі форми співучасті як група осіб без попередньої змови та злочинна організація взагалі не відображені у кваліфікуючих ознаках умисного вбивства. Хоча слід зазначити, що всі варіанти форм співучасті значно негативніше впливають на суспільну небезпечність умисного вбивства, ніж багато інших кваліфікуючих

ознак.

14. Вважається доцільним зниження максимальної санкції за вчинення злочину передбаченого ч.1 ст.115 КК України до чотирнадцяти років. Таке пом'якшення санкції лише на один рік не позначиться на ефективності запобіжного впливу розглядової норми, не знизить його ступінь тяжкості, і, водночас, створить більш справедливе співвідношення з санкцією за вчинення умисних вбивств з обтяжуючими обставинами, відповідальність за які передбачено у ч.2 ст.115 КК України. А мінімальну санкцію доцільно залишити на рівні семи років позбавлення волі.

15. Відповідно до ч.2 ст.63 КК України, максимальний термін покарання у виді позбавлення волі такий самий, як і максимальна санкція ч.1 ст.115 КК України. З цього випливає, що у разі призначення покарання в порядку ч.2 ст.70 КК України, винній особі теоретично може бути призначене остаточне покарання за вчинення умисного вбивства у поєднанні із іншим злочином таке саме як і за один факт умисного вбивства. Тобто за різні за рівнем суспільної небезпечності діяння особі може бути призначено однакове покарання – п'ятнадцять років позбавлення волі, оскільки це обмежено рамками цього виду покарання. Враховуючи, що альтернативою може бути лише застосування довічного позбавлення волі, вважаємо що така ситуація не повною мірою відповідає принципу справедливості.

16. У деяких випадках, тим більше при вчиненні умисного вбивства у поєднанні з іншим злочинним діянням, остаточного терміну покарання у виді позбавлення волі строком на п'ятнадцять років замало, однак і призначення довічного позбавлення волі буде занадто суворим заходом примусового впливу за винну особу. Тому для таких випадків доцільно підвищити максимальну санкцію ч.2 ст.115 КК України. Таке підвищення, на нашу думку доцільно здійснити до межі у двадцять п'ять років. Саме такий розмір найкраще сприятиме виправленню засуджених та чинитиме запобіжний вплив як на них, так і на інших осіб і, при цьому, не викликатиме у засуджених почуття несправедливості. А довічне позбавлення волі призначати лише за найтяжчі випадки умисних вбивств. А нижню межу санкції за вчинення діянь, передбачених у ч.2 ст.115 КК України пропонується підвищити до рівня тринадцяти років.

17. Існує потреба у розробці чітких критеріїв призначення покарання, зокрема, і за умисні вбивства поєднані з іншими злочинами. Такі критерії можна сформулювати та викласти у вигляді окремого додатку до КК України, поряд з правилами кваліфікації злочинних діянь. Такий крок сприятиме більш правильному та єдиному застосуванню норм кримінального закону, як у частині кваліфікації діянь, так і у частині призначення справедливого та адекватного розміру покарання.

18. Доцільно застосувати таке саме правило складання покарань, як і

щодо складання покарань за сукупністю вироків, відповідно до ч.2 ст.71 КК України, підвищивши максимальний розмір складених вироків, у разі вчинення діянь, пов'язаних із умисним заподіянням смерті іншій людині, до двадцяти п'яти років позбавлення волі.

Для вирішення вищезазначених питань пропонується внести певні зміни у вітчизняне кримінальне законодавство, а саме:

1) частину 2 статті 70 Кримінального кодексу України доповнити реченням такого змісту:

Якщо хоча б один із злочинів пов'язаний із умисним вбивством, то суд може призначити остаточне покарання у виді позбавлення волі на строк до двадцяти п'яти років.

1) пункт 6 частини 2 статті 115 Кримінального кодексу України викласти у такій редакції:

2. Умисне вбивство:

б) з корисливих мотивів, поєднане із розбоєм, вимаганням, незаконним заволодінням транспортним засобом, бандитизмом.

2) пункт 12 частини 2 статті 115 Кримінального кодексу України викласти у такій редакції:

2. Умисне вбивство:

12) вчинене групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою, злочинною організацією.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Скок С.Г. Система норм про умисне вбивство у кримінальному кодексі України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Випуск 2. Том 2. С. 144-149.

2. Скок С.Г. Проблеми призначення покарання при множинності умисних вбивств. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Випуск 2. Том 2. С. 142-147.

3. Скок С.Г. До питання про кваліфікацію умисних вбивств при конкуренції кримінально-правових норм. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Випуск 6. С. 166-171.

4. Скок С.Г. Опыт стран постсоветского пространства в сфере правового регулирования множественности умышленных убийств. *Право и Закон*. 2019. № 3. С. 97–103.

5. Скок С.Г. Окремі питання кваліфікації повторності та рецидиву умисного вбивства. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 150-155.

6. Скок С.Г. Окремі аспекти множинності умисних вбивств в кримінальному законодавстві Латвії та Польщі. *Актуальні проблеми кримінального права, кримінології та кримінально-виконавчого права*: матер.

Всеукр. наук.-практ. конф. (25 травня 2018 р., м. Дніпро). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. С. 243–246.

7. Скок С.Г. Окремі питання історико-правового розвитку відповідальності за умисні вбивства. *Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє* : міжнародна науково-практична конференція, м. Харків, 1–2 листопада 2019 р. Харків: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2019. С. 78–80.

АНОТАЦІЯ

Скок С.Г. Проблеми множинності злочинів при кваліфікації умисних вбивств. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право (081 – Право). – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, 2020.

У дисертації сформульовано науково обґрунтовані положення та висновки щодо множинності злочинів при кваліфікації умисних вбивств, а також розроблено відповідні пропозиції щодо вдосконалення кримінального законодавства України.

Зокрема, вперше запропоновано передбачити кримінальну відповідальність за умисне вбивство з корисливих мотивів поєднане із розбоєм, вимаганням, незаконним заволодінням транспортним засобом, бандитизмом, а також кримінальну відповідальність за умисне вбивство, вчинене групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою, злочинною організацією.

Розглядається питання, що розуміти саме під умисним вбивством з позиції кваліфікації його множинності та плюралізму наукових поглядів щодо видів умисних вбивств в кримінальному законодавстві України.

Відзначається, що вчинення двох і більше умисних вбивств треба відрізнити від умисного вбивства двох і більше осіб: у першому випадку має місце множинність злочинів, а в другому – одиничний злочин. І кваліфікація цих злочинів здійснюється за різними пунктами ч. 2 ст. 115 КК України, хоча їх об'єктивна сторона при різночасності умисних вбивств взагалі співпадає в обох випадках.

Пропонується, внесення змін до ст.70 КК України, щодо можливості призначення максимально можливого розміру покарання за сукупністю злочинів, якщо хоча б один із них є особливо тяжким. Тобто доцільно застосувати таке саме правило складання покарань, як і щодо складання покарань за сукупністю вироків, відповідно до ч.2 ст.71 КК України, підвищивши максимальний розмір складених вироків, у разі вчинення

множинності діянь, пов'язаних із умисним заподіянням смерті іншій людині, до двадцяти п'яти років позбавлення волі.

Ключові слова: *кваліфікація злочинів, умисне вбивство, множинність злочинів, повторність, рецидив, сукупність, конкуренція кримінально-правових норм.*

SUMMARY

Skok S.H. Problems of multiplicity of crimes in the qualification of premeditated murders. – *Qualifying scientific work printed as manuscript.*

Thesis is for Candidate Degree in Law (Doctor of Philosophy) in the field 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Criminal Executive Law (081 – Law). – Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Dnipro, 2020.

The dissertation formulates scientifically substantiated provisions and conclusions on the multiplicity of crimes in the classification of premeditated murders, as well as developed appropriate proposals for improving the criminal legislation of Ukraine.

In particular, for the first time it is proposed to provide criminal liability for premeditated murder for mercenary motives combined with robbery, extortion, illegal possession of a vehicle, banditry, as well as criminal liability for premeditated murder committed by a group of persons, conspiracy, organized group.

The rules of qualification of premeditated murder provided by item 13 of h. 2 Art. 115 of the Criminal Code of Ukraine, as repeated:

a) recurrence of premeditated murder, which is not related to the conviction of the subject for a previously committed crime requires a separate qualification of the first premeditated murder under the article of the Criminal Code of Ukraine, which it provides and qualification of subsequent premeditated murder as repeated, provided for in paragraph 13 h. 2 st. 115 of the Criminal Code of Ukraine;

b) the recurrence of premeditated murder, which is associated with the conviction of the subject for a previously committed crime, needs to be qualified only as repeated premeditated murder, provided for in paragraph 13 of Part 2 of Art. 115 of the Criminal Code of Ukraine.

The issues of multiplicity of murder in their historical aspect are considered. The norms of customary ancient Russian law were studied, as a result of which it was concluded that the treaties of Oleg (911) and Igor (945) with the Greeks, the Charter of Yaroslav the Wise, not having a general criminal law orientation, still provided for encroachment on life

It is established that the issue of multiplicity of crimes in general, and multiplicity of murders in particular, is most clearly and fully regulated in the

criminal law of the states that were once part of the Soviet Union and the legislation of the countries of the Eastern European Union.

The question of what is meant by premeditated murder from the standpoint of qualification of its multiplicity and pluralism of scientific views on the types of premeditated murder in the criminal legislation of Ukraine is considered.

It is noted that the commission of two or more premeditated murders must be distinguished from the premeditated murder of two or more persons: in the first case there is a multiplicity of crimes, and in the second - a single crime. And qualification of these crimes is carried out on various points of h. 2 Art. 115 of the Criminal Code of Ukraine, although their objective side at the same time of premeditated murders generally coincides in both cases.

It is established that in the practice of judicial and law enforcement agencies there is the use of mainly two types of population, namely real and ideal, as it greatly simplifies the understanding of the population as a whole and improves the quality of application of relevant criminal law.

The position is supported that the greatest problems in judicial practice are caused by the qualification of premeditated murders in aggravating circumstances, when the crime is committed for several reasons at the same time. Thus, in some cases, the offense may fall under the signs of two to six, or even more paragraphs of Part 2 of Art. 115 of the Criminal Code and not only in connection with the motive, but also the purpose of the murder and even the means of encroachment.

As a result of the relevant analysis, it was confirmed that the theory of criminal law and judicial practice ambiguously addresses the issue of qualification of premeditated murders committed simultaneously in a state of strong emotional excitement and exceeding the limits of necessary defense or measures necessary to detain a perpetrator.

It is suggested that when studying the problem of division of responsibility for murder combined with other crimes, one should also pay attention to a number of norms contained in the General Part of the Criminal Code of Ukraine and directly affect the analyzed process. First of all, we are talking about Art. 69, 81 of the Criminal Code of Ukraine.

Key words: *qualification of crimes, premeditated murder, multiplicity of crimes, recurrence, recidivism, set, competition of criminal law norms.*